

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال هشتم، شماره بیست و نهم، زمستان ۱۳۹۴

ص ص ۲۰-۷

بررسی رابطه بین سبک زندگی و باورهای دینی

دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان

شهلا موسی‌زاده^۱

دکتر محمود علمی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۳/۱۹

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۷/۲

چکیده

این تحقیق که با عنوان بررسی رابطه بین سبک زندگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان انجام شده است، از نظر هدف از نوع کاربردی و از نظر زمانی، مقطعی است. هم‌چنین از نظر کنترل شرایط پژوهش یک بررسی پیمایشی است. جامعه آماری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴ به تعداد ۱۲۰۰ نفر و حجم نمونه ۱۸۵ نفر است و روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی طبقه‌ای بوده است.

طبق یافته‌های تحقیق بین ۱. نحوه مدیریت بدن ۲. نوع فعالیت‌های فراغتی ۳. عادت‌واره‌ها و ۴. نوع مصرف فرهنگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. هم‌چنین طبق نتایج مدل رگرسیونی، متغیر مصرف فرهنگی عمده‌ترین نقش را در تعیین میزان باورهای دینی ایفا می‌کند. پس از متغیر مصرف فرهنگی، متغیر فعالیت‌های فراغتی در رتبه دوم، مدیریت بدن در رتبه سوم و عادت‌واره‌ها در رتبه چهارم قرار می‌گیرند.

واژگان کلیدی: سبک زندگی، مدیریت بدن، فعالیت‌های فراغتی، عادت‌واره‌ها، نوع مصرف فرهنگی و باورهای دینی.

مقدمه

باورهای دینی مجموعه اقدامات، رفتارها، باورها و نگرش‌هایی است که در ارتباط با اصول دین، فروع دین و دیگر حیطه‌های مرتبط با مذهب عنوان می‌شود. باورهای دینی به معنای خاص، همیشه باورهای مشترک جماعت معینی هستند که از گرایش خویش به آن باورها و عمل کردن به مناسک همراه با آنها،

۱. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز - ایران.

۲. استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی؛ تبریز - ایران (نویسنده مسئول).

به خود می‌بالد. این باورها نه این که به عنوان امری فردی توسط همه اعضای جماعت پذیرفته شده باشند، بلکه در حکم امری متعلق به تمامیت گروه تلقی می‌شوند و جزیی از وحدت‌گروه را تشکیل می‌دهند (دورکیم، ۱۳۸۳: ۷۲).

حفظ باورهای دینی و پایداری باورهای افراد جامعه در مقابل آسیب‌ها و آفت‌های اجتماعی به خصوص در مورد دین غالب جامعه همواره یکی از دغدغه‌های جوامع دینی و از جمله جامعه دینی ایران بوده است. باورهای دینی به خصوص در سطح هنجارها، ممکن است در طول زمان بر اثر عوامل اجتماعی گوناگون دچار تغییراتی شود. یکی از این عوامل اجتماعی که متغیر مستقل این تحقیق خواهد بود؛ سبک زندگی افراد جامعه است. سبک زندگی عبارت از شیوه زندگی کردن است که شامل رفتارهای عینی در قالب مصرف می‌شود. سبک زندگی همان‌طور که بر بسیاری از ابعاد زندگی فردی و اجتماعی افراد تاثیر می‌گذارد، احتمالاً بر باورهای دینی نیز بی‌اثر نیست، اما احتمالاً این تاثیر، بیشتر بر باورهای نسبت به فرعیات می‌تواند باشد، مانند: باورهای اجتماعی و اخلاقی که این تاثیرات ممکن است از دید اعضای جامعه مثبت یا منفی تلقی شود. مثبت یا منفی بودن این تاثیر به شرایط خاص اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه بستگی دارد. سبک زندگی سنتی، مدرن یا پست مدرن هر کدام تاثیر خاص خود را بر باورهای دینی افراد دارد. در سبک زندگی سنتی، اعیان انتزاعی (خداوند، وحی، فرشته، رسالت و ...) حضوری مستقیم و تاثیرگذار در زندگی فردی، اجتماعی و باورهای دینی آنان دارد. این باورها تقریباً یکسان و غیر متکثر است. در دوره مدرن به دلایل مختلف از جمله ترس تاریخی شهروندان از ارباب کلیسا، سبک زندگی افراد جامعه صورتی سکولار یافته و از اهمیت این اعیان در اندیشه افراد جامعه کاسته شده است. این بار نیز افراد جامعه در عدم اعتقاد هم‌نوا شده‌اند. اما در دوره پست‌مدرن، افراد از این سبک سکولار عبور کرده و مجدداً به باورهای دینی روی آورده‌اند. اما دین آنان متناسب با سبک زندگی خاص این دوره است. سبک زندگی مک دونالدیزه شده همراه با تولید سریع و انبوه، این تولید سریع و انبوه، تکثرگرایی را در همه زمینه‌ها باعث شده و از جمله این کثرت‌گرایی‌ها دین‌ها و باورهای انبوهی نیز به دنبال آورده و باورهای افراد را بسیار متفاوت از همدیگر ساخته است (هاکان، ۲۰۱۳: ۱۹). اگرچه سبک زندگی و ساختار اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه فعلی ایرانی بر اساس حکومت دینی استوار است، اما به خاطر نظم نوین جهانی و نقش مسلط رسانه‌ها در ادغام شهروندان جوامع مختلف در نظام جهانی، در درون این فرهنگ عمومی، خرده فرهنگ‌های موافق و مخالف متعددی به وجود آمده و موجب تکثر سبک‌های زندگی و تکثر باورهای دینی در درون این جامعه دینی شده است.

شهر ورزقان از شهرهای استان آذربایجان شرقی است که در ۹۵ کیلومتری تبریز قرار دارد. این شهر از دیر باز دارای مردمی مذهبی و پای‌بند به آداب و سنن دینی بوده است. همگام با تغییر در سبک زندگی جامعه ایرانی، سبک زندگی در این شهر نیز، دچار تغییرات اساسی شده و این تغییر بر بسیاری از جنبه‌های

زندگی و فرهنگ ملی و به خصوص مذهبی تاثیر گذاشته است. این تحقیق با انتخاب سبک زندگی و ابعاد آن به عنوان متغیر مستقل، درصدد یافتن جواب یا جواب‌هایی به این پرسش اساسی است که آیا بین سبک زندگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد؟

اهداف تحقیق

اهداف کلی

۱. تعیین تفاوت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان برحسب سبک زندگی
۲. مشخص نمودن وضعیت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان.

اهداف جزئی

۱. تعیین تفاوت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان برحسب نحوه مدیریت بدن
۲. تعیین تفاوت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان برحسب نوع فعالیت‌های فراغتی
۳. تعیین تفاوت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان برحسب عادت‌واره‌ها
۴. تعیین تفاوت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان بر حسب نوع مصرف فرهنگی.

تحقیقات انجام شده

آزاد ارمکی و شالچی (۱۳۸۴) در مقاله «دو جهان ایرانی: مسجد و کافی شاپ» با توجه به نظریه بورديو به بررسی مقایسه‌ای دو سبک زندگی در میان جوانان منطقه ۳ شهر تهران می‌پردازند. سبک زندگی اصول‌گرایی انقلابی که متأثر از ارزش‌های انقلاب اسلامی است و اجتناب از روابط با نامحرم و دوری از مدگرایی و مصرف‌گرایی غربی و تاکید بر هویت اسلامی در مقابل هویت غربی از ویژگی‌های این سبک است و سبک زندگی پسامدرن که مدگرایی، مصرف‌گرایی غربی و ارتباط با جنس مخالف از جمله ویژگی‌های این سبک است. مهدوی (۱۳۸۴) در پایان‌نامه‌ای نظری با عنوان «دین و سبک زندگی» به بررسی رابطه این دو پرداخته است. این پایان‌نامه از منظر کلان‌نگر، تلاشی است برای نقش دین در تحولات فرهنگی-اجتماعی ایران معاصر، به عبارتی دیگر محقق در این تحقیق درصدد است در حد امکان و در محدوده انتخابی، روشن کند اولاً چگونه دین در شرایط گذار یک جامعه سنتی به جامعه نوین بازتولید می‌شود و ثانیاً جایگاه دین در فرایند شکل‌گیری باورها، گرایش‌ها و تمایلات فردی از یک سو و کنش‌ها، روابط، هنجارها، نهادها و ساختارهای اجتماعی از سوی دیگر در کجا است. این کنکاش در محدوده سبک زندگی به عنوان بخشی از زندگی روزمره انجام پذیرفته است. (سبک زندگی در این تحقیق به اختصار عبارت است از: الگو یا مجموعه کنش‌های مرجح یا رفتارهای ترجیحی). در این تحقیق تلاش می‌شود تا رابطه میان دین به عنوان جوهر فرهنگ و عمیق‌ترین

و با ثبات‌ترین لایه فرهنگ یا سبک زندگی به عنوان یکی از متحول‌ترین لایه‌های آن بررسی شود. پیوندی که این هر دو (دین و سبک زندگی) با مسائل کلیدی و حساس حیات بشری همچون مساله هویت (یا تمایز) فردی و اجتماعی و فعلیت بخشی به قدرت تشخیص و انتخاب انسانی خورده است، اهمیت چنین مطالعه‌ای را روشن می‌کند. در این راستا تلاش می‌شود به چها سوال اصلی پاسخ داده شود:

۱. آیا سبک زندگی می‌تواند مرتبط با (یا متأثر از) دین (یا فرهنگ دینی یا مولفه‌های دینی موجود در یک فرهنگ) باشد؟

۲. دین چه تاثیری بر سبک زندگی و مولفه‌های آن می‌گذارد؟ یا به عبارتی متواضعانه‌تر، چه روابطی با سبک زندگی و مولفه‌های آن دارد؟

۳. دین چگونه و طی چه فرایندی با سبک زندگی مرتبط می‌شود (و بر آن تاثیر می‌گذارد)؟

۴. چگونه می‌توان رابطه دین و سبک زندگی را مطالعه کرد؟

این تحقیق اکتشافی است و تکیه آن ابتدا بر تحلیل فضای مفهومی دین و سبک زندگی و در مرحله بعد بر توصیف روابط احتمالی میان این دو است، اگرچه بررسی دیدگاه‌ها و نظریه‌ها پیرامون این موضوع حدی از تبیین را نیز در بر دارد. بخش اول پایان‌نامه به مباحث نظری اختصاص دارد و بخش دوم حاوی یک مطالعه موردی است طی این مطالعه رابطه آموزه‌های دینی یک مبلغ مذهبی که محوریت یکی از جلسات مذهبی هفتگی پر سابقه را بر عهده دارد با سبک زندگی شرکت‌کنندگان مستمر و با سابقه آن، به صورت محدود بررسی می‌شود، انتخاب این جلسه به گونه‌ای صورت گرفته است که اولاً بتوان هر چه عینی‌تر آموزه‌های مبلغ را حتی‌المقدور معرف دینی دانست که این شرکت‌کنندگان بدان پای‌بند هستند و ثانیاً آن را به عنوان یک نمونه ممکن‌الوقوع (به قول بوردیو) و تاحد ممکن دارای ظرفیت تعمیم ارائه کرد، این مطالعه موردی منجر به پیشنهاد مدل‌واره‌ای می‌شود، (عمل محوری اعتدالی فردگرایانه) که سبک زندگی شرکت‌کنندگان در جلسه مذکور را تا حدودی توضیح می‌دهد. اهمیت این مطالعه موردی صرفاً ناشی از اهمیت بررسی روابط دین با سبک زندگی نیست بلکه بدیع بودن مطالعه جلسات مذهبی، مطالعه دین‌داری با تکیه بر رفتار روزمره مومنان (و نه باورها، نگرش‌ها، مناسک و نهادهای دینی)، استفاده از سبک زندگی به عنوان روش تحقیق و استفاده از راهبرد ترکیبی به عنوان راهبرد روشنی، از دیگر موارد قابل ذکر است. این تحقیق هم‌چنین نشان می‌دهد می‌توان از سبک زندگی برای طبقه‌بندی دین‌داری در جوامع مختلف بهره برد. تنهایی و خرمی (۱۳۸۸) تحقیقی تحت عنوان بررسی رابطه جامعه‌شناختی باورهای دینی و سبک زندگی بر اساس نظریه و روش گافمن با تاکید بر شهر کرمانشاه انجام داده‌اند. این مقاله به بررسی جامعه‌شناختی رابطه باورهای دینی با سبک زندگی مردم شهر کرمانشاه در سال ۱۳۸۸ بر اساس نظریه و روش گافمن پرداخته است. چارچوب نظری این پژوهش مبتنی بر نظریه و روش اروینگ گافمن از نظریه پردازان مکتب کنش متقابل است. پژوهشگر درصدد بوده است تا رابطه باورهای

دینی با سبک زندگی افراد را در جلوی صحنه و پشت صحنه زندگی آنان مورد بررسی قرار دهد. برای رسیدن به این اهداف از روش میدانی، شیوه مشاهده مشارکتی و مصاحبه غیررسمی استفاده شده است و با افراد شاخص در گروه نیز مصاحبه غیررسمی به عمل آمده است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که افراد در موقعیت جلوی صحنه جنبه‌ای از خود را به نمایش می‌گذارند که مورد پذیرش دیگران و فرهنگ موجود جامعه باشد و در موقعیت پشت صحنه افراد از آزادی عمل بیشتری برخوردارند، زیرا تحت نظارت هنجارها و قوانین جامعه نیستند و برای حفظ منزلت اجتماعی‌شان نقشی را ایفا نمی‌کنند و به میزان بیشتری به خود واقعی‌شان نزدیک می‌شوند، درحالی که در موقعیت جلوی صحنه افراد بیشتر خود اجتماعی شده خود را به نمایش می‌گذارند. نتیجه تحلیل مصاحبه‌ها با افراد شاخص گروه نشان می‌دهد که میان باورهای دینی و سبک زندگی افراد چه در جلوی صحنه و چه در پشت صحنه رابطه معنی‌داری برقرار است. نتایج تحقیق باقری‌نژاد (۱۳۹۱) با عنوان عوامل موثر برسبک زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد پارس‌آباد نشان می‌دهد که از بین عواملی که با سبک زندگی رابطه معنی‌داری داشته‌اند، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: میزان مذهبی بودن دانشجو، رشته تحصیلی دانشجو، بعد خانواده دانشجو، درآمد والدین، پایگاه اجتماعی والدین و مدرستی والدین.

سلسنتین (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان بررسی رابطه باورهای دینی و سبک زندگی به بررسی رابطه باورهای دینی با سبک زندگی مدیران شهر لاهور پاکستان پرداخته است که چارچوب نظری آن بر مبنای نظریه بورديو تنظیم گردیده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه مدیران شهر لاهور بوده که در یکی از مدارس این شهر مشغول به خدمت بوده‌اند. حجم نمونه تحقیق ۴۰۰ نفر بوده که پاسخگویان با شیوه تصادفی سیستماتیک انتخاب و پرسشنامه به شیوه خود گزارشی توسط مدیران تکمیل گردیده‌اند. نتایج پژوهش نشان داده که سطح دین‌داری مدیران از سطح متوسط بالاتر بوده است که بعد اعتقادی و عاطفی دین‌داری مدیران از بقیه ابعاد دین‌داری قوی‌تر بوده است، هم‌چنین سطح سبک زندگی مدیران از سطح متوسط بالاتر بوده که بیشترین بعد آن مربوط به بعد اجتناب از داروها و مواد مخدر و پیشگیری از حوادث بود. تحلیل همبستگی متغیرها نیز نشان داد که کلیه ابعاد دین‌داری با سبک زندگی پاسخگویان رابطه مستقیم و معنی‌داری داشته است و همبستگی کانونی بین ابعاد دین‌داری و سبک زندگی هم نشان داد که سطح دین‌داری مدیران می‌تواند سبک زندگی آن‌ها را پیش‌بینی کند که در مجموع متغیر دین‌داری ۷۶ درصد از تغییرات سبک زندگی مدیران را پیش‌بینی می‌کند (باقری‌نژاد، ۱۳۹۱: ۳۷). نیازاوف (۲۰۱۱) مقاله‌ای با عنوان «بررسی رابطه بین میزان دین‌داری و سبک زندگی شهروندان مطالعه موردی شهروندان شهر رباط مراکش» نگاشته است که چکیده آن به شرح زیر است: امروزه مفهوم سبک زندگی به عنوان بیان روش زندگی مردم و الگوهای فرهنگی و رفتاری آحاد جامعه از مفاهیم اساسی علوم انسانی به ویژه روان‌شناسی و علوم اجتماعی به شمار می‌آید. از سوی دیگر، دین‌داری به عنوان مجموعه شناخت‌ها، عقاید، اخلاقیات و احکام دینی و تمایلات نسبتاً پایدار و مثبت نسبت به دین با کارکردهای عمده حیات بخشی، انضباط‌بخشی،

خوشبختی و انسجام بخشی عامل بسیار نیرومندی در تعیین نوع سبک زندگی، مورد توجه صاحب‌نظران قرار گرفته است. بر این مبنای، در این مقاله، رابطه بین میزان دین‌داری و سبک زندگی مورد مطالعه قرار گرفته است. در واقع، هدف اساسی این مطالعه تبیین رابطه و چگونگی تعامل و پیوند دو متغیر دین‌داری و سبک زندگی افراد در جامعه آماری مورد مطالعه می‌باشد. این تحقیق از نوع مطالعه پیمایشی بوده و داده‌های تحقیق با استفاده از تکنیک پرسشنامه توأم با مصاحبه جمع‌آوری گردیده است. اعتبار و روایی مقیاس‌های اصلی پژوهش شامل میزان دین‌داری و سبک زندگی افراد با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل تمام شهروندان شهر رباط در نیمه اول سال ۲۰۱۱ می‌باشد که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد ۵۴۰ نفر به عنوان نمونه تعیین و با استفاده از روش سهمیه‌ای تصادفی انتخاب و بررسی شده‌اند. یافته‌های تحقیق رابطه بین میزان دین‌داری و هر یک از ابعاد سبک زندگی و نوع سبک زندگی پاسخگویان را نشان می‌دهد. در مجموع، نتایج فعالیت آماری مربوط با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن ($r_s=0/312$) رابطه معنادار دو متغیر میزان دین‌داری و نوع سبک زندگی افراد را در سطح اطمینان ۹۹ درصد مورد تأیید قرار داده است. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیونی به روش گام به گام، اثرات بعد اعتقادی و بعد آگاهی دین‌داری را به ترتیب با ۲۹ و ۲۸ درصد بر سبک زندگی شهروندان نشان می‌دهد (همان: ۳۷). نتایج تحقیق هاگان (۲۰۱۳) با عنوان تأثیر سبک زندگی بر میزان تعلق دینی جوانان شهر از میر ترکیه نشان می‌دهد که سبک زندگی بر میزان تعلق دینی تأثیرگذار است. علاوه بر آن بین جنسیت پاسخ دهندگان، سن پاسخ دهندگان، سطح سواد پاسخ دهندگان، سن والدین و سواد والدین آنان با میزان تعلق دینی آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد (هاگان، ۲۰۱۳: ۹۶).

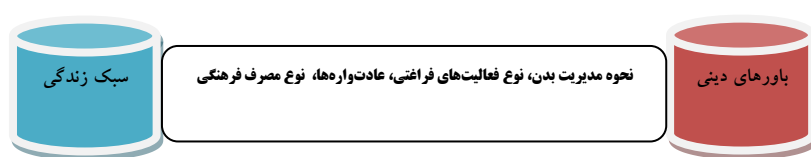
چارچوب نظری

فیدرستون، مدیریت بدن، نحوه صحبت کردن، فعالیت‌های فراغتی، ترجیحات خوراکی و نوشیدنی، خانه، اتومبیل، انتخاب مقصد، گذران تعطیلات و نظایر این‌ها را شاخص‌های فردیت ذائقه و سبک مورد علاقه مصرف‌کننده می‌دانست (شهابی، ۱۳۸۶: ۲۶). وبر واژه سبک زندگی را جهت اشاره به شیوه‌های رفتار، لباس پوشیدن، سخن گفتن، اندیشیدن و نگرش‌هایی که مشخص کننده گروه‌های منزلتی متفاوت بودند، به کار گرفت (چاوشیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۴). گیدنز انسان را به عنوان عامل در شکل‌گیری هویتش موثر می‌داند و معتقد است که انسان تحت فشار ساختار اجتماعی سبک زندگی را بیشتر تقلید می‌کند. به نظر او در دنیای متجدد کنونی، همه ما نه فقط از سبک‌های زندگی پیروی می‌کنیم بلکه به تعبیر دیگر ناچار به این پیروی هستیم (گیدنز، ۱۳۸۳: ۱۴۹). بوردیو سبک زندگی را نتیجه قابل رویتی از عادت‌واره می‌داند. از نظر او همه عادت‌واره‌هایی که انسان را احاطه کرده است مانند: مسکن، اسباب و اثاثیه، کتاب‌ها، سیگارها، عطرها، لباس‌ها و غیره بخشی از سبک زندگی او می‌باشند (استونز، ۱۳۸۳: ۲۷۷).

از مجموع نظرات مذکور می‌توان ابعاد زیر را برای سبک زندگی مشخص نمود:
 ۱. نحوه مدیریت بدن ۲. نوع فعالیت‌های فراغتی ۳. عادت‌واره‌ها ۴. نوع مصرف فرهنگی.

جدول شماره (۱): خلاصه چارچوب تئوریک

متغیرها	مدیریت بدن	فعالیت‌های فراغتی	عادت‌واره‌ها	مصرف فرهنگی
نظریه راهنما	فیدرستون، بوردیو	فیدرستون، بوردیو	بوردیو، گیدنز	بوردیو

شکل شماره (۱): مدل مفهومی تحقیق

فرضیات تحقیق

فرضیه کلی

- بین سبک زندگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد.

فرضیه‌ها

۱. بین نحوه مدیریت بدن و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد.
۲. بین نوع فعالیت‌های فراغتی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد.
۳. بین نوع عادت‌واره‌ها و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد.
۴. بین نوع مصرف فرهنگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد.

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف از نوع کاربردی و از نظر زمانی، مقطعی است. هم‌چنین از نظر کنترل شرایط پژوهش، یک بررسی پیمایشی است.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری این تحقیق را دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ شمسی تشکیل می‌دهد. تعداد این دانشجویان یا همان جامعه آماری ۱۲۰۰ نفر است. حجم نمونه باتوجه به تعداد ۱۲۰۰ و با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران به تعداد ۱۸۵ نفر محاسبه می‌شود.

$$n = \frac{(t^2 pq \div d^2)}{1 + (1 \div N)[(t^2 pq \div d)^2 - 1]}$$

$$n = \frac{(1/96^2) \times 5 \times 5 \div 5^2}{1 + (1 \div 1200)[(3/84 \times 0/5 \times 0/5 \div 5^2) - 1]}$$

$$= 185$$

روش نمونه‌گیری نیز تصادفی طبقه‌ای است. منظور از طبقه‌ای بودن، انتخاب پاسخگویان بر اساس جنسیت، رشته و مقطع تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان می‌باشد.

تعریف نظری و عملی مفاهیم و متغیرها

متغیر مستقل: سبک زندگی

تعریف مفهومی: سبک زندگی عبارت از شیوه زندگی کردن است که شامل رفتارهای عینی در قالب مصرف می‌شود (باقری‌نژاد، ۱۳۹۱: ۱۲).

تعریف عملیاتی: سبک زندگی در این تحقیق با مولفه‌های نحوه مدیریت بدن و نوع فعالیت‌های فراغتی (برگرفته از نظریات فیدرستون)، عادت‌واره‌ها (برگرفته از نظریات بوردیو) و نوع مصرف فرهنگی (برگرفته از نظریات دوگلاس و ایشرود) تعریف می‌شوند.

جدول شماره (۲): تعریف عملیاتی مولفه‌های متغیر مستقل (سبک زندگی)

ابعاد	شاخص‌ها
نحوه مدیریت بدن	۱. آرایش ۲. بهداشت ۳. کنترل وزن ۴. دستکاری پزشکی
نوع فعالیت‌های فراغتی	۱. مسافرت رفتن ۲. مطالعه کردن ۳. ورزش کردن ۴. همنشینی با دوستان و بستگان
عادت‌واره‌ها	۱. مصرف دخانیات ۲. عادات غذایی ۳. نحوه لباس پوشیدن ۴. منزوی یا اجتماعی بودن
نوع مصرف فرهنگی	۱. اهل گوش کردن به موسیقی ۲. اهل فیلم و سینما بودن ۳. استفاده از تلویزیون و ماهواره ۴. استفاده از اینترنت (به ویژه فضاهای مجازی مانند چت، وایبرو ...)

متغیر وابسته: باورهای دینی

تعریف مفهومی: باورهای دینی مجموعه اقدامات، رفتارها، باورها و نگرش‌هایی است که در ارتباط با اصول دین، فروع دین و دیگر حیثه‌های مرتبط با مذهب عنوان می‌شود (دورکیم، ۱۳۸۳: ۷۲).

تعریف عملیاتی: این متغیر در این پژوهش با مولفه‌های میزان تعلق به اصول دین و میزان تعهد به فروع دین اسلام و به طور عمده مذهب شیعه تعریف می‌شود، یعنی وضعیت باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان از طریق نمره‌ای که دانشجویان از سوالات مربوط به قسمت باورهای دینی (میزان تعلق به اصول دین و میزان تعهد به فروع دین اسلام) کسب می‌کنند تعریف می‌شود.

جدول شماره (۳): تعریف عملیاتی مولفه‌های متغیر وابسته (باورهای دینی)

ابعاد	شاخص‌ها
تعلق به اصول دین	۱. میزان اعتقاد به توحید ۲. میزان اعتقاد به معاد ۳. میزان اعتقاد به نبوت ۴. میزان اعتقاد به عدل و ارزش‌های الهی ۵. میزان اعتقاد به امامت
تعهد به فروع دین	۱. میزان تعهد به انجام نماز ۲. میزان تعهد به انجام روزه ۳. میزان تعهد به امر به معروف و نهی از منکر ۴. نحوه نگرش به قوانین و سنن دینی ۵. میزان تعهد به انجام مراسمات مذهبی مانند مراسم ایام محرم

ابزار اندازه‌گیری

ابزار گردآوری داده‌های کمی (آماری): پرسشنامه محقق ساخته براساس مبانی نظری و اهداف تحقیق در این تحقیق برای اندازه‌گیری متغیرها از سوال و برای اندازه‌گیری سازه‌ها از ابزار (مقیاس) طیف لیکرت استفاده می‌شود. گزینه‌هایی از (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) در سطح رتبه‌ای جلوی هر سوال یا عبارت نوشته می‌شود که گزینه کاملاً موافقم نمره ۱، گزینه موافقم نمره ۲، گزینه تاحدودی نمره ۳، گزینه موافقم نمره ۴ و گزینه خیلی موافقم نمره ۵ را به خود اختصاص می‌دهند.

اعتبار و پایایی

اعتبار

در یک پژوهش برای بررسی اعتبار پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی، ملاکی و اعتبار سازه استفاده می‌شود. اعتبار محتوایی بیشترین کاربرد را در تعیین اعتبار یک مقیاس دارد. اعتبار محتوایی یک ابزار اندازه‌گیری به سوال‌های تشکیل‌دهنده آن بستگی دارد. برای تعیین اعتبار محتوایی، پرسشنامه به تعدادی از صاحب‌نظران و اساتید علوم اجتماعی به ویژه استاد راهنمای تحقیق داده شد و از آن‌ها در مورد سوالات و ارزیابی فرضیه‌ها نظرخواهی گردید تا اعتبار پرسشنامه را تایید نمایند.

پایایی

یکی از روش‌های محاسبه قابلیت پایایی، ضریب آلفای کرونباخ می‌باشد که برای محاسبه آن ۲۵ عدد از پرسشنامه، به صورت آزمایشی و به روش تصادفی در بین برخی از اعضای نمونه توزیع شد و پس از جمع‌آوری آن‌ها، واریانس نمرات سوالات مربوط به هر متغیر در پرسشنامه و واریانس کل آزمون محاسبه شد.

جدول شماره (۴): جدول واریانس کل متغیرها

متغیر	واریانس کل
باورهای دینی	۰/۶۵۷
نحوه مدیریت بدن	۰/۵۴۷
نوع فعالیت‌های فراغتی	۰/۵۱۹
نوع عادت‌واره‌ها	۰/۶۲۱
نوع مصرف فرهنگی	۰/۵۶۶

و سپس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ پایایی سوالات مربوط به هر متغیر طبق جدول زیر محاسبه شد.

جدول شماره (۵): جدول آلفای کرونباخ

متغیرها	آلفای کرونباخ
باورهای دینی	۰/۷۱
نحوه مدیریت بدن	۰/۸۵
نوع فعالیت‌های فراغتی	۰/۸۲
نوع عادت‌واره‌ها	۰/۷۱
نوع مصرف فرهنگی	۰/۷۶

چون ضریب آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها بیش از ۰/۷۰ محاسبه گردد، پایایی پرسشنامه مطلوب ارزیابی می‌شود.

آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

برای آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون یک نمونه‌ای کولموگوروف-اسمیرنوف استفاده شده است، که نتایج آن در جدول زیر آمده است:

جدول شماره (۶): جدول آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

متغیر	Asymp Sign
باورهای دینی	۰/۰۷۰
نحوه مدیریت بدن	۰/۰۶۸
نوع فعالیت‌های فراغتی	۰/۰۶۵
نوع عادت‌واره‌ها	۰/۰۶۷
نوع مصرف فرهنگی	۰/۰۶۴

با توجه سطح معنی‌داری آزمون Kolmogorov-Smirnov Z برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۰۵۰ است، پس توزیع جامعه نرمال است (کیانی، ۱۳۸۳: ۱۲۱).

یافته‌ها

- ۴۸/۱ درصد از پاسخگویان مرد و ۵۱/۹ درصد زن می‌باشند.
- بیشترین تعداد پاسخگویان با ۴۸/۶ درصد، مربوط به گروه سنی ۲۱ تا ۲۵ سال و کمترین تعداد با ۷/۶ درصد، مربوط به گروه سنی بالای ۳۵ سال است.
- ۹۶/۷ درصد شیعه و ۳/۳ درصد از پاسخگویان سنی مذهب می‌باشند.

– ۲۹/۷ درصد از پاسخگویان دارای همسر و ۷۱/۳ درصد مجرد یا فاقد همسر می‌باشند.
– ۲۶/۷ درصد از پاسخگویان دانشجوی مقطع کاردانی، ۶۸/۸ درصد دانشجوی کارشناسی و ۴/۷ درصد دانشجوی کارشناسی‌ارشد می‌باشند.

– بین سبک زندگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. با توجه به سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۰۶) که کمتر از ۰/۰۵۰ می‌باشد، می‌توان نسبت F را معنی‌دار دانست، یعنی بین سبک زندگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. همچنین طبق نتایج آزمون LSD سبک مدیریت بدن نسبت به سبک‌های فعالیت‌های فراغتی و مصرف فرهنگی نمره بالاتر و نسبت به سبک زندگی عادت‌واره‌ای نمره پایین‌تری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند. همچنین سبک فعالیت‌های فراغتی نسبت به مصرف فرهنگی نمره بالاتر و نسبت به عادت‌واره‌ها نمره پایین‌تری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند، از نتایج دیگر این جدول آن که؛ سبک زندگی عادت‌واره‌ای نسبت به سبک مصرف فرهنگی نمره بالاتری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند.

– بین نحوه مدیریت بدن و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. با توجه به سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۲۸) که کمتر از ۰/۰۵۰ می‌باشد، می‌توان نسبت F را معنی‌دار دانست. یعنی: بین نحوه مدیریت بدن و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. همچنین طبق نتایج آزمون LSD؛ سبک آرایش نسبت به سبک‌های بهداشت، کنترل وزن و دستکاری پزشکی نمره پایین‌تری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند. همچنین سبک بهداشت نسبت به کنترل وزن نمره بالاتر و نسبت به دستکاری پزشکی نمره پایین‌تری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند، از نتایج دیگر این جدول آن است که سبک کنترل وزن نسبت به سبک دستکاری پزشکی نمره پایین‌تری کسب کرده‌اند. این نتیجه با نتایج تحقیق آزاد ارمکی و شالچی (۱۳۸۴)، مهدوی (۱۳۸۴)، باقری‌نژاد (۱۳۹۱)، سلسنتین (۲۰۰۸) و هاکان (۲۰۱۳) همسویی دارد.

– بین نوع فعالیت‌های فراغتی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد.

با توجه به سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۳۶) که کمتر از ۰/۰۵۰ می‌باشد، می‌توان نسبت F را معنی‌دار دانست، یعنی بین نوع فعالیت‌های فراغتی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. همچنین طبق نتایج آزمون LSD سبک مسافرت نسبت به سبک‌های مطالعه و ورزش، نمره پایین‌تر و نسبت به سبک همنشینی نمره بالاتری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند. همچنین سبک مطالعه نسبت به سبک ورزش نمره پایین‌تر و نسبت به سبک همنشینی نمره بالاتری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند، از نتایج دیگر این جدول آن است که، سبک ورزشی نسبت به سبک همنشینی

نمره بالاتری کسب کرده‌اند. این نتیجه با نتایج تحقیق آزاد ارمکی و شالچی (۱۳۸۴)، تنهایی و خرمی (۱۳۸۸)، نیازاوف (۲۰۱۱) و هاکان (۲۰۱۳) همسویی دارد.

– بین نوع عادت‌واره‌ها و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. با توجه به سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۳۳) که کمتر از ۰/۰۵۰ می‌باشد، می‌توان نسبت F را معنی‌دار دانست، یعنی بین نوع عادت‌واره‌ها و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. هم‌چنین طبق نتایج آزمون LSD؛ سبک مصرف دخانیات نسبت به سبک‌های لباس و منزوی یا اجتماعی بودن، نمره پایین‌تری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند، از نتایج دیگر این جدول آن است که، سبک لباس پوشیدن نسبت به سبک منزوی یا اجتماعی بودن نمره بالاتری کسب کرده‌اند. این نتیجه با نتایج تحقیق آزاد ارمکی و شالچی (۱۳۸۴)، مهدوی (۱۳۸۴)، سلسنتین (۲۰۰۸)، نیازاوف (۲۰۱۱) و هاکان (۲۰۱۳) همسویی دارد.

– بین نوع مصرف فرهنگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. با توجه به سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۱۸) که کمتر از ۰/۰۵۰ می‌باشد، می‌توان نسبت F را معنی‌دار دانست، یعنی بین نوع مصرف فرهنگی و باورهای دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورزقان تفاوت وجود دارد. هم‌چنین طبق نتایج آزمون LSD؛ سبک نوع غذا نسبت به سبک‌های فیلم و سینما، اینترنت و ماهواره، نمره بالاتری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند. هم‌چنین سبک موسیقی نسبت به سبک فیلم و سینما نمره پایین‌تر و نسبت به سبک اینترنت و ماهواره نمره بالاتری از لحاظ باورهای دینی کسب کرده‌اند و نیز سبک فیلم و سینما نسبت به سبک اینترنت و ماهواره نمره بالاتری کسب کرده‌اند و بالاخره این که سبک ماهواره‌ای نسبت به اینترنت نمره پایین‌تری کسب کرده‌اند. این نتیجه با نتایج تحقیق تمامی تحقیقات پیشین همسویی دارد.

هم‌چنین طبق نتایج مدل رگرسیونی؛ متغیر مصرف فرهنگی عمده‌ترین نقش را در تعیین میزان باورهای دینی ایفا می‌کند، این متغیر با قدرت تبیین و تاثیر ۲۳ درصدی و قابلیت پیش‌بینی ۵۱ درصدی در رتبه اول تاثیرگذاری قرار می‌گیرد، هر چند این تاثیرگذاری معکوس و منفی است و به ازای یک واحد افزایش در مصرف فرهنگی (مصرف کالاهای غیر اخلاقی) ۲۲/۶ درصد از باورهای دینی فرد کاسته می‌شود. پس از متغیر مصرف فرهنگی، متغیر فعالیت‌های فراغتی با تاثیر ۲۰ درصدی و قدرت پیش‌بینی ۴۰ درصدی در رتبه دوم، مدیریت بدن در رتبه سوم و عادت‌واره‌ها در رتبه چهارم قرار می‌گیرند.

تحلیل براساس چارچوب نظری

طبق چارچوب نظری این تحقیق سبک زندگی از ۴ بعد بر اعتقاد دینی اثر می‌گذارد؛ ۱. نحوه مدیریت بدن ۲. نوع فعالیت‌های فراغتی ۳. عادت‌واره‌ها و ۴. نوع مصرف فرهنگی.

باتوجه به آن چه که گذشت می‌توان بیان داشت درگستره جامعه اسلامی و حتی جوامع غربی نمی‌توان سبک زندگی را از ایدئولوژی دینی به دور دانست و ارتباطی بر آن متصور نبود، چرا که در حقیقت سبک زندگی در مفهوم غربی، غالباً اگرچه اشاره به لایه‌های ظاهری سبک زندگی دارد، مخصوصاً در حوزه‌های مصرف (اعم از خوراک، پوشاک، آرایش و مسکن و ...) در واقع نمایانگر بن‌مایه‌های فکری فرد و جامعه می‌باشد. در گستره جامعه اسلامی نیز وضع به همین گونه است، اما با این تفاوت که شمول سبک زندگی به صراحت تنها مختص لایه‌های ظاهری زندگی نمی‌باشد و در آن می‌توان گزینه‌های دینی شریعت و اخلاقی را نیز شامل نمود و مخصوصاً این که در یک نظام اسلامی تمامی سیستم‌های کشوری به یکدیگر وابسته‌اند و در جهت مطلوب آن نمی‌توان هر کدام را به سان یک جزیره جدا در نظر داشت، لذا ساده انگاریست اگر سبک زندگی را هرچند محدود در حوزه مصرف، بدون اتکا به نگرش خاصی بدانیم، چرا که اصولاً در حیطة وجودی انسان، نظر بر عمل مقدم است و با نوع نگاه به دنیا و محیط پیرامون خویش است که کیفیت و کمیت زندگی خویش را پیاده‌سازی می‌کنیم، بنابراین بیهوده نیست اگر بیان شود که برای داشتن یک سبک زندگی مطلوب، دو نوع جهت‌گیری لازم است وجود داشته باشد:

الف) بایدها و نبایدهای مورد قبول در زندگی مشخص گردد.

ب) شیوه‌های اجرا و به‌عینیت رساندن آن شناخته و بر اساس آن عمل شود.

جهت‌گیری اول، به طور غالب ارزشی و اخلاقی است و جهت‌گیری دوم مبتنی بر روش‌های علمی است. اخلاق، جهت‌گیری‌های کلی زندگی انسان را معلوم می‌کند و علوم انسانی به ویژه روان‌شناسی، شیوه‌های رسیدن به آن را فراروی انسان قرار می‌دهند.

پیشنهاد‌های کاربردی

نتایج این تحقیق حاکی از آن بود که: همواره در رسانه‌ها و تربیون‌ها یادآوری شود که بدن امانتی در دست انسان است و انسان اجازه دخل و تصرف غیرمجاز روی آن را ندارد، زیرا این کار موجب تضعیف اعتقاد انسان نسبت به هنجارهای دینی و عرفی جامعه می‌شود.

الگوهای متین آرایشی، بهداشتی و ... در رسانه‌ها معرفی شده و مدیریت‌های غلط بدن مانند خالکوبی، آرایش غلیظ، جراحی‌های غیرضروری پلاستیکی و غیره مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

برای اوقات فراغت جوانان (دانش‌آموزان و دانشجویان) برنامه‌ریزی‌های دقیق و اصولی همگام با تغییرات اجتماعی و پدیده جهانی شدن انجام شود.

مساجد و انجمن‌های مذهبی با تنوع بخشیدن به برنامه‌های خود نقش بیشتری در اوقات فراغت جوانان ایفا نمایند.

همواره در رسانه‌ها، عادات و روش‌های صحیح زندگی و تاثیر آن‌ها در تمام ابعاد زندگی فرد از جمله باورهای دینی و مذهبی وی یادآوری شود.

پرهیز از انزوا و قرارگرفتن در بطن جامعه و شرکت در مراسمات ملی و مذهبی مورد دیگری است که بایستی به عنوان عادت‌واره‌ای مطلوب جامعه همواره یادآوری شود.

موسیقی‌ها و فیلم‌هایی با محتوای فرهنگ و دین غالب جامعه اما با آهنگ‌ها و الحان زیبا تولید و در اختیار عموم قرار گیرد.

حدود استفاده از ماهواره، اینترنت و گوشی‌های هوشمند به خود خانواده‌ها واگذار شود.

پیشنهاد‌های پژوهشی

محققان و کاربران گرامی می‌توانند همین موضوع را با ابعاد دیگری از سبک زندگی و باورهای دینی انجام دهند، چون متغیر باورهای دینی موضوعی شخصی و حساس برای بسیاری از افراد جامعه و به خصوص پاسخگویان این تحقیق است، پیشنهاد می‌شود قبل از انجام قسمت‌های پیمایشی چنین تحقیقاتی با اساتید فن و به‌ویژه استاد راهنما مشورت شده و از تجربیات ایشان استفاده نمود.

منابع

- باقری‌نژاد، و. (۱۳۹۱). عوامل موثر بر سبک زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد پارس آباد. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.
- تنهایی، ح. ا. (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی دینی در شرق باستان. تهران: بهمن برنا. چاپ دوم.
- دورکیم، ا. (۱۳۸۳). صور بنیانی حیات دینی. مترجم: ب. پرهام. تهران: مرکز.
- مهدوی، م. س. (۱۳۹۱). مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی. سال اول، شماره اول.
- هاکان، آ. (۲۰۱۳). تاثیر سبک زندگی بر میزان تعلق دینی جوانان شهر ازمیر ترکیه. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشگاه علوم آنکارا.
- وبر، م. (۱۳۸۵). دین، قدرت، جامعه. ترجمه: ا. تدین. تهران: انتشارات هرمس.
- ولی‌زاده، م. ج. (۱۳۸۹). ماهیت و مفهوم زندگی در سبک زندگی اسلامی و غربی. تهران: انتشارات برهان.
- یوسفی، ن. (۱۳۸۳). شکاف بین نسل‌ها، بررسی نظری و تجربی. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- Bourdieu, P. (1996). **The Rules of Art**. Translated by Susan Emanuel, Polity press.
- Bourdieu, P. (1984). **Distinction**. London: Routledge and Kegan Paul.
- Dimaggio, p. & Useem. (2004). **Social class and Art Consumption**. The Origins and Consequenses of class differences in exposure to the Art in America-Knulst wim & Anderias van den Broek, (2001), Lifestyle and Consumption: Consequenses of Stratification- Foot.
- Goldthorpe, J. & etal. (1989). **Social stratification and cultural consumption: Music in England**.
- John, A.(1993). **Cultural consumption and participation**.
- Southerton, D. (2001). Consuming Kitchens: Taste, context and identity formation. **Journal of Consumer Culture**. Vol. 1(2).
- Warde A, M. & Olsen, W. (1999). Consumption and the problem of variety: cultural omnivorousness. **Social distinction and dining out, sociology**. Vol. 33, No.1, February.